

ТМ	Г. XXXII	Бр. 1	Стр. 159 - 173	Ниш	јануар - март	2008.
----	----------	-------	----------------	-----	---------------	-------

UDK 316.644:323.174(=214.58)(497.11-12)

Оригинални научни рад

Примљено: 16.12.2007.

Јован Живковић

Факултет за право и економију

Нови Пазар

СТАВОВИ РОМА ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ О РЕГИОНАЛИЗМУ И КУЛТУРНОЈ АУТОНОМИЈИ*

Резиме

Истраживањем се преиспитују ставови Рома о њиховом приступу регионализму, прекограничној сарадњи и спремности да учествују у раду локалне самоуправе. Резултати показују да они не виде решење своје друштвене позиције кроз регионализацију, али да су, с друге стране, веома спремни за партиципативни облик демократије. То се потврђује тиме што веома добро знају која права из домена културне аутономије могу и треба да остваре. У том смислу су њихова изјашњавања на високом нивоу свести, поготово зато што се она не остварују више деценија. Радам се апострофира и чињеница да Србија није децентрализована, упркос томе што би такав процес био примерен њеном мултикултурном саставу.

Кључне речи: децентрализација, регионализација, демократија, персонална аутономија, културна права

Увод

1. Схвати ли се регионализација већим степеном демократског и непосредног вршења јавних послова кроз средишњи ниво власти, онда је оријентација и спремност грађана на партиципацију важно питање у таквом облику друштвеног организовања. У том контексту се испитује приступ ромске националне мањине према регионализму, не само из угла њеног разумевања и заживљавања као модела у локалној заједници којим је могуће остварење концепта мултикулту-

dda@EUnet.yu

* Рад са пројекта *Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције* (149014Д), који се реализује у Центру за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу, а финансира га Министарство науке Републике Србије.

ралности, већ и њихова спремност да као мањинска заједница користе прекограничну регионалну сарадњу у остваривању парцијалних интереса. Да би се проверила могућа реализација наведене друштвене парадигме, или стекао увид какве шансе има регионализам на овом поднебљу као савремена демократска пракса у непосредној будућности, апострофирају се ставови Рома према назначеном друштвеном процесу. Неоспорно је да ће се њихов приступ према регионализму, али и регионалној прекограничној сарадњи, вредновати кроз њихов статус у локалној заједници, тим пре што се свест ка таквој оријентацији темељи на реалним претпоставкама. То значи да ће се узети у обзир реални положај Рома, поготово зато што услови живота пружају или ускраћују активистички приступ новинама које потражују већи ниво свести о потребама. Следствено истраживачкој теми, полазна хипотеза гласи: Имајући у виду положај Рома на југоистоку Србије, где су мањина међу мањинама, они немају довољан демократски капацитет да би препознали потребе за увођењем регионализације, као нови институционални друштвени облик којим би стекли бољи друштвени статус, али ни за међурегионалну сарадњу са пограничним деловима суседних земаља. Други део полазних ставова обухвата претпоставку по којој Роми нису на адекватном нивоу вредносног мишљења којим би испоставили захтев за оживљавањем и учвршћивањем културног положаја из домена културне аутономије, тим пре што је не потражују ни по Уставу и Повељи о људским и мањинским правима, али ни према Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина, Европској повељи о регионалним и мањинским језицима, Препорукама из Лунда о делотворном учешћу националних мањина у јавном животу, као и другим међународним документима.

2. Наредна анализа података темељи се на истраживању реализованом у периоду јул-август 2003, за потребе пројекта *Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције* од стране Института за социологију Филозофског факултета у Нишу.

Емпиријско истраживање, са узорком од 1.800 испитаника, подељеним на три идентична дела, извршено је на територији југоисточне Србије, северозападне Македоније и централне и западне Бугарске. Прикупљање грађе на српском поднебљу обављено је у пет округа југоисточне Србије (Нишавски, Топлички, Пиротски, Јабланички и Пчињски), три општине северозападне Македоније (Скопље, Тетово и Куманово) и две области централне и западне Бугарске (Шумен и Велико Трново).

Од 594 респондента из југоисточне Србије, српски национ је заступљен са 260 или 43,8%, док представнике мањина чине њих 330 или 55,6%. Четири испитаника није навело националност.

Ромска популација је обухваћена са 109 или 18,4% испитаника, према пропорционалној заступљености у овом делу Србије.

3. Одговори испитиване популације анализирају се кроз 8 питања:

1. (45) Шта је у Вашој средини највећи проблем за припаднике мањинске заједнице (заокружити један одговор)?

1. Образовање деце
2. Запошљавање
3. Комунални услови
4. Међусуседски односи
5. Очување културних вредности
6. Информисање
7. Политичко ангажовање
8. Нешто друго _____

2. (46) Да ли се слажете са следећим ставом: "За остваривање колективних права мањина потребно је да се област у којој живе организује као регион":

1. Да
2. Не

3. (47) Уколико се слажете, по Вашем мишљењу, формирање региона за мањинске заједнице, пре свега, значи:

1. Интеграцију у правно-политички систем државе
2. Већу безбедност у том делу земље
3. Подизање нивоа културне аутономије
4. Могућност стицања потпуне самосталности у скоријој будућности
5. Нешто друго _____
6. Не слажем се

4. (48) Међурегионална сарадња омогућила би мањинама да:

1. Допринесу бољој међудржавној сарадњи
2. Смање напетост између мањинског и већинског становништва
3. Нешто друго _____

5. (49) Претпоставимо да Ваша локална средина постане регион. Да ли би мањине то искористиле:

1. Само да би потврдиле своју самосталност, етнички и културни идентитет
2. Само да би се временом издвојиле из састава државе
3. Не знам

6. (50) Националним мањинама и етничким групама треба омогућити следећа права (солуцију "не знам" не читати):

1. Да стварају организације и удружења за очување и развијање њихове културе
 - а. да б. не в. не знам

2. Издају књиге и друге публикације на сопственом језику
 - а. да б. не в. не знам
3. Да имају своје представнике у локалним органима власти (без обзира на изборне резултате)
 - а. да б. не в. не знам
4. Да имају своје представнике у народној скупштини (без обзира на избор. резултате)
 - а. да б. не в. не знам
5. Да имају право на службену употребу свог језика и истицање натписа на јавним местима и местима у којима живе и њиховој околини
 - а. да б. не в. не знам
6. Да имају своје политичке партије
 - а. да б. не в. не знам
7. Да имају право на територијалну аутономију
 - а. да б. не в. не знам
8. Да се образују на матерњем језику
 - а. да б. не в. не знам

7. (53) Према Вашем мишљењу, културна политика преваходно треба да буде оријентисана:

1. Ка светској културној баштини
2. Ка балканској културној баштини
3. Ка националној култури
4. Ка локалној култури
5. Немам став

8. (56) Колико се интересујете за догађаје из политичког живота?

1. Веома се интересујем за политичка збивања
2. Донекле се интересујем за политичка збивања
3. Уопште се не интересујем за политичка збивања

1. Приступ Рома према политичко-правној пракси

1. 1. Ако се анализа ставова ромског етницитета схвати као преглед стања његове зрелости и демократског потенцијала у изражавању друштвено артикулисане воље, онда је на делу и преиспитивање друштва у коме се ствара амбијент за општи напредак у коме је положај мањина део плуралног миљеа. Из тог угла, али и либерално испостављене парадигме – за коју се претпоставља да је његова матрица, стоји и аспект регионализма, међурегионална сарадња и могуће вишеслојно испољавање етничких другости кроз културну аутономију, све сматрајући да се његовим плурализмом не угрожава степен кохерентности који подразумева савремена држава. Или, свако

установљавање плуралитета, кроз регионализам, међурегионалну сарадњу и примену културне аутономије коју би мањинске националне заједнице требало да иницирају и спроведу ради њихових интереса, могао би да означи *новум* на овом поднебљу – под условом да се институционално створи простор у коме би се опште норме живота: солидарност, равноправност и једнакост, истински и системски спровеле кроз вертикалну и хоризонталну децентрализацију државе. У том смислу се и концепт мултикултуралног друштва види основом демократизације и кодексом ка новој уставо-правној и политичкој пракси.

Међутим, колико је код Рома стварно присутан позитиван приступ према иновативним друштвеним опцијама, односно каквим вредносним капацитетом они располажу када се заговара преуређење државе, постаје јасно упореде ли се одговори на неколико питања – према њиховом разумевању регионализације и циљевима којима би она могла да служи, тј. шта би регионализација донела представницима националних мањина и грађанима у држави. Недвосмисленост одговора сугерише да код њих нема потребног нивоа свести, јер се регионализам не исказује подстицајним модалитетом у остварењу већих колективних права и базом за оживотворење плуралне друштвене сцене. У том контексту ће се изјаснити свега 26,2% респондента, или бити против регионализације 73,8% (видети табелу 1 и графikon 1).

За остваривање колективних права мањина потребно је да се област у којој живе организује као регион

Табела 1. Н - табеларних 107; Без одговора 2

	Н	%	% у укупном узорку
Да	28	26,2	17,2
Не	79	73,8	19,0
Укупно	107	100	18,5

За остваривање колективних права мањина потребно је да се области у којој живе организује као регион

Из претходног сета питања, у којима се бележи "несналажење" Рома у случају да је регионализација извршена, и у наредном испитаници не препознају релевантне ставке (нпр. одговор "подизање нивоа културне аутономије"), јер се њих 64,4% изричито не слаже са формирањем региона, а само 15,0% у његовом формирању види шансу за "интеграцију у правно-политички систем државе" (видети табелу 2).

Узме ли се у обзир изјашњавање од 2,8%, према могућностима да би "формирање региона за мањинске заједнице могло да значи подизање нивоа културне аутономије", и упореди ли се са ставовима од 8,8% – што је показатељ о њиховом учешћу из комплетног узорка (где је њихов оптималан капацитет 18,5%), евидентно је да су Роми далеко испод других националних мањина у исказивању потреба за културном аутономијом (до 100,0% као укупан збир), односно да су простор до 100,0% заузели респонденти из других мањинских заједница. Дакле, ако се овај принцип примени и на табелу 1, код одговора "Не" (од 73,8%), јасно је да је њихово одбијање да прихвате регионализацију до мере када превазилазе свој капацитет. То значи да припадници других мањина располажу са више самосвести и новосвојених вредносних постулата према респондентима ромске популације (видети табеле 2 и 1).

Формирање региона за мањинске заједнице, пре свега, значи

Табела 2. Н- табеларних 107; Без одговора 2

	Н	%	% у укупном узорку
Интеграцију у правно-политички систем државе	16	15,0	21,3
Већу безбедност у том делу земље	11	10,3	12,1
Подизање нивоа културне аутономије	3	2,8	8,8
Могућност стицања потпуне самосталности у скоријој будућности	4	3,7	6,8
Нешто друго	---	---	---
Не слажем се	71	64,4	23,4
Остало	2	1,8	0,1
Укупно	107	100,0	18,5

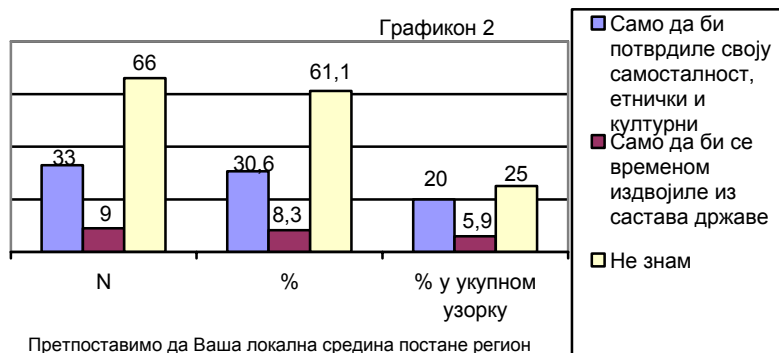
Интересантна је реакција Рома на питање са мањим бројем попућених одговора, под претпоставком да је извршена регионализација и да су они део таквог новоформираног региона. Ни тада нема помага у њиховом ставу, осим што се из принуде опредељују за културну аутономију или за став који се сматра јересом – за догледно

одвајање региона из државе. Испоставља се да ће Роми рећи, када су приморани, како у региону "виде шансу за потврђивање етничког и културног идентитета" са 30,6%, мада се и овом приликом највише (и најсигурније) изјашњавају да "не знају", са енормних 61,1% (видети табелу 3 и графикон 2), што је приближно одговору из табеле 2 (када су за исту понуду 64,4%).

**Претпоставимо да Ваша локална средина постане регион.
Да ли би мањине то искористиле:**

Табела 3. Н- табеларних 107; Без одговора 1

	Н	%	% у укупном узорку
Само да би потврдиле своју самосталност, етнички и културни идентитет	33	30,6	20,0
Само да би се временом издвојиле из састава државе	9	8,3	5,9
Не знам	66	61,1	25,0
Укупно	108	100,0	18,6

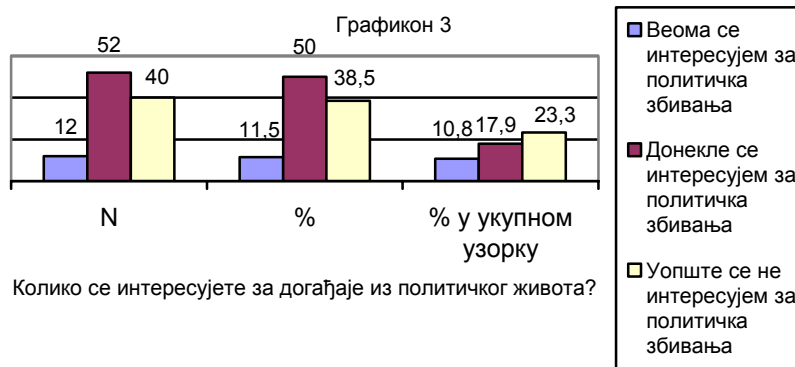
1.2. Мишљење ромске популације о значају регионализације, или њено увођење, наговештава неконсолидован ниво свести потребан за артикулисани политички приступ друштву. Постојеће реакције упућују на став да је њихов однос према друштвеном систему и даље на претполичком нивоу, тим пре што озбиљнијег помака нема ни онда када се нуди алтернатива "да се регионализација везује само за потврђивање самосталности у оквиру етничког културног идентитета". Пошто перцепција унитарне политичко-правне устројености Србије није предмет њиховог интересовања, јер своју друштвену ситуацију везују за дораде у датој политичкој констелацији, стоји и

закључак да Роми промену свог положаја не виде кроз нови правно-законски оквир. Због свега тога, може се сматрати поузданим, да они и не могу другачије да размишљају, као и да своју лошу позиционираниост доводе у директну везу са недовољном вољом централне власти. У том контексту ромски етницитет потврђује да је несазрело њихово праћење новина у политичкој пракси, односно да није изненађујуће што ће само 11,5% рећи како се "веома интересује за политичка збивања" (видети табелу 4 и графикон 3). С обзиром да се 38,5% "уопште не интересује за политичка збивања" – што је 23,3% у укупном узорку (и чиме се наново прекорачује оптимални капацитет од 18,5%), онда је ирелевантно и 50,0% оних који се "донекле интересују за политичка збивања", јер основа остаје иста – да је ромска популација аполитична, да живот не види и кроз политичко ангажовање, али и да се њихова партиципација у локалној заједници, као делу регионалне целине у оквиру новог друштвеног концепта, не доживљава модусом изласка из економске и идентитетне потиснутости.

Колико се интересујете за догађаје из политичког живота?

Табела 4. Н- табеларних 104; Без одговора 5

	Н	%	% у укупном узорку
Веома се интересујем за политичка збивања	12	11,5	10,8
Донекле се интересујем за политичка збивања	52	50,0	17,9
Уопште се не интересујем за политичка збивања	40	38,5	23,3
Укупно	104	100,0	18,1

2. Карактер и усмереност бриге ромске популације

Уколико се ставови ромске популације прате кроз аспекте социјалне сфере и облике права које не користе сходно стандардима, што обухвата корпус понуђених 16 одговора кроз наредна два питања, сазнање је да су њихова вредновања са великим осцилацијама и потпуно неконзистентна. И док на питање "шта је у Вашој средини највећи проблем за припаднике мањинске заједнице" нема одговора о "очувању културних вредности", односно да има оних сличних првом, али са занемарљивим бројем када су по среди "комунални услови", "међуљудски односи", "информисање" и "политичко ангажовање", дотле се респонденти изјашњавају за "образовање деце" и "запошљавање" у збиру од 86% (видети табелу 5). Међутим, њихов приступ према културолошким аспектима није искључен, пошто се о угроженим културним правима скреће пажња у другој прилици.

Шта је у Вашој средини највећи проблем за припаднике мањинске заједнице?

Табела 5. Н- табеларних 107; Без одговора 2

	Н	%	% у укупном узорку
Образовање деце	47	43,9	35,6
Запошљавање	45	42,1	18,1
Комунални услови	6	5,6	12,0
Међусуседски односи	2	1,9	3,9
Очување културних вредности	---	---	---
Информисање	1	0,9	6,3
Политичко ангажовање	2	1,9	6,3
Нешто друго	4	3,7	20,0
Укупно	107	100,0	18,7

Изражена недоследност ставова ромске популације из претходног питања наставља се и у следећем: "Националним мањинама и етничким групама треба омогућити следећа права". Најзаступљенији одговор од 98,1% указује да националним мањинама треба пружити шансу "да стварају организације и удружења за очување и развијање њихове културе". Наредним високим постотком се саопштава да је потребно "да имају право на службену употребу свог језика и истицање натписа на јавним местима и местима у којима живе и њиховој околини" – 95,4%, "издавање књига и других публикација на сопственом језику" – 93,5%, али и "да се образују на матерњем језику" – 86,1% (видети табелу 6).

Националним мањинама и етничким групама треба омогућити следећа права:

Табела 6. Н- табеларних 108; Без одговора 1

	Да	Не	Не знам	Укупно
Да стварају организације и удружења за очување и развијање њихове културе	106 98,1% 23,7%	1 0,9% 1,2%	1 0,9% 1,2%	108 100,0% 18,7%
Издају књиге и друге публикације на сопственом језику	101 93,5% 42,6%	5 4,6% 5,6%	2 1,9% 3,9%	108 100,0% 18,7%
Да имају своје представнике у локалним органима власти (без обзира на изборне резултате)	92 85,2% 27,0%	7 6,5% 4,1%	9 8,3% 13,2%	108 100,0% 18,7%
Да имају своје представнике у народној скупштини (без обзира на изборне резултате)	93 86,1% 30%	7 6,5% 3,5%	8 7,4% 11,8%	108 100,0% 18,7%
Да имају право на службену употребу свог језика и истицање натписа на јавним местима и местима у којима живе и њиховој околини	103 95,4% 29,3%	2 1,9% 1,2%	3 2,8% 4,7%	108 100,0% 18,7%
Да имају своје политичке партије	90 83,3% 23,4%	13 12,0% 10,3%	5 4,6% 8,2%	108 100,0% 18,8 %
Да имају право на територијалну аутономију	46 42,6% 27,5%	44 40,7% 13,3%	18 16,7% 24,7%	108 100,0% 18,9%
Да се образују на матерњем језику	93 86,1% 22,9%	11 10,2% 8,9%	4 3,7% 10,0%	108 100,0% 18,9%

Уочена неконзистентност у вредновању појединих аспеката права, поводом реаговања на питања из домена културе, не може се приписати само њиховој аутистичности или специфичној културној затворености, што би могло да се сматра разлогом за непрепознавање правих питања и непружање адекватних (очекиваних) одговора. Иза тзв. нецелисходног зумирања питања, или исказаних одговора којима се констатује неконзистентност, стоји озбиљнији разлог. Наиме, Роми не мисле да се понашају изван постојећег окружења и услова у којима деценијама живе, упркос специфичностима њихове културне матрице, те, самим тим, и да буду популација која ће на најадекватнији начин да се изјашњава као становништво које је интегрисано и спремно за делотворно учествује у друштвеној пракси. Пос-

тављена питања су за њих потпуно нов прступ ка могућој новој државно-друштвеној организованости и, одатле, делују збуњујуће и изван постојећих устоличених вредновања шта и како радити, али и (не)мењати непосредно окружење. Узме ли се у обзир да су на иста питања скептично одговорили и представници већинске популације, тада је евидентно да неконзистентни ставови ромских респондентата нису израз недомишљене позиције у којој су. Јер, као што ни укупном грађанству, тако и Ромима као националној мањини, није до сада пружена институционална алтернатива како би плодотворније изразили свој национално-етнички хабитус.

3. Нужност превредновања става да Роми нису спремни да учествују у друштвеном животу

3. 1. Ако су ставови Рома отворени и афирмативни према делу претходно понуђених пододговора, у питању обрађено табелом 6, дотле ни реаговања на наредне модалитете нису мање релевантна. Тако ће, када се пита која би права требало да су присутнија, јасно ставити до знања да је потребно "да имају своје представнике у локалним органима власти (без обзира на изборне резултате)" у опсегу од високих 85,2%, тј. "да имају своје представнике у народној скупштини (без обзира на изборне резултате)" – 86,1%, или "да имају своје политичке партије" – 83,3% (видети табелу 6). Зна ли се да је образовни ниво Рома низак, као и то, с друге стране, да су претходни одговори са високим степеном сагласности (на питање: "шта би требало омогућити ромској популацији као мањинском националном колективитеу"), тада нема сумње да је свест Рома знатно валиднија према политичком миљеу него што се претпоставља, као и да позитивни одговори на предочена потпитања нису само ствар образовања. Може се сматрати, одатле, да више није могуће полазити од напред наведене хипотезе, односно да су таква полазишта стереотипна, с обзиром да се и овим истраживањем показује да је свест ромске популације превазишла примордијални ниво односа према друштву.

3. 2. Додатни позитивни ставови односе се на афирмативно изјашњавање Рома поводом "права на територијалну аутономију", пошто се за ту могућност изјаснило 42,6% (видети табелу 6). Ако се зна да Србија до сада није изменила Закон о локалним изборима из 2002, да није донела Закон противу дискриминације, као и да нема Закон о правима и слободама националних мањина (изузимајући онај из времена СРЈ), онда је више него сигурно персонална аутономија – схваћена као реализовање културног идентитета на ужој територијалној целини, такав помак којим се препознаје напредак свести ромске популације ка савременом решавању заштите колективних права. С обзиром на околности да Роми нису нигде у већини, тада о-

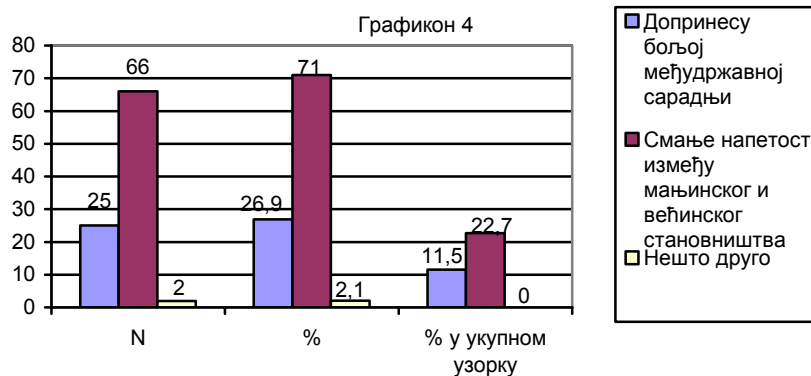
вај облик заокруживања заједништва треба видети њиховим додатним демократским капацитетом ка инаугурацији примереног концепта у обликовању локалне самоуправе у заживљавању праве мултикултуралности. Јер, тиме што њих 42,6% види у територијалној или персоналној аутономији могући исход у заштити колективних права, то значи, истовремено, да је најмање исти број спреман на сарадњу са другим етницитетима. И у овом случају се потврђује да се у полазним и хипотетичким ставовима, али и у перцепцији ромског потенцијала за спремност ка интеграцији и делотворном учешћу у друштвеном животу, не може више да сумња, односно да се у било којим будућим анализама оперише стереотипијама – да Роми немају демократског потенцијала да креирају непосредну средину у којој живе и раде.

3. 3. Од почетних претпоставки валидна је само она која се односи на релативну спремност ромске националне мањине да види упутним већу сарадњу са сународницима на бази субрегионалне сарадње. На то скрећу пажњу одговори везани за питање: "Шта би међурегионална сарадња омогућила мањинама?". На три понуђена пододговора (од којих је један отворен), они ће се изјаснити како је међурегионална отвореност добра због међудржавне сарадње са 26,9%, док ће 71,0% видети шансу за смањење напетости између мањинског и већинског становништва (видети табелу 7 и графикон 4). Ако је само 2,1% испитаних, или у номиналном износу њих 2, рекло "нешто друго", евидентно да нема посебног разумевања за значај међурегионалне сарадње, тим пре што се одговори ромске популације већином усмеравају на бригу око постојеће напетости између већине и мањине, што се може тумачити и значајним нивоом осећаја за побољшање међуетничких односа о окружењу.

Међурегионална сарадња омогућила би мањинама да:

Табела 7. Н- табеларних 93; Без одговора 16

	Н	%	% у укупном узорку
Допринесу бољој међудржавној сарадњи	25	26,9	11,5
Смање напетост између мањинског и већинског становништва	66	71,0	22,7
Нешто друго	2	2,1	0
Укупно	93	100,0	18,5

Међурегионална сарадња омогућила би мањинама да:

Закључак

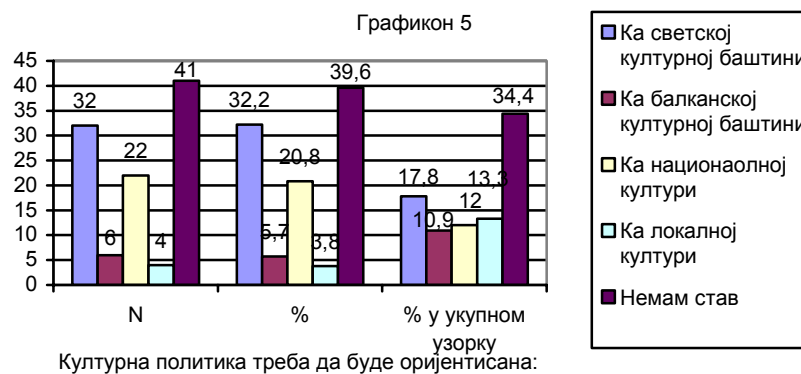
1. Испитивање демократских капацитета, кроз претпоставке о могућој измени правно-законске регулативе, показало је да се ромска популација налази на завидном нивоу спремности за партиципативну демократију. Упркос неразумевању значаја и улоге регионализације, ставови Рома сугеришу њихову позитивну вредносну основу да одговоре потребама из делокруга партиципације на свим нивоима власти, али и да свој идентитет остварују кроз релевантне културне претпоставке. Увидом у изражавање ставова о потреби према литератури на матерњем језику, захтевом за бољим приступом према образовању, медијима, писму, симболима итд., сигурно је да ромска популација има ону потребну базичност без које не би била корпус друштва који је у стању да прати процес демократизације. У наведеним позитивним ставовима Рома је и њихов имплицитан захтев да се изврши децентрализација власти, с тим што се таква идеја не артикулише кроз концепт о регионализацији.

2. Упутно је скренути пажњу и на чињеницу, што је веома важно у постојећем друштвеном тренутку, да ромска популација не испоставља свој етноцентризам ниједног момента, или ни у једном групном примеру. Такав принцип постојања за њих је непознат, о чему говоре следећи подаци. Опредељују се, када је по среди "правац усмеравања културне политике", за опцију "ка светској културној баштини" – са 32,2%, или "ка националној култури" – свега 20,8% (видети табелу 8). Због свега тога оправдано је поновити мишљење како су Роми права национална мањина која је најспремнија за интегративне процесе с аспекта различитости, односно да су они етнос који се може назвати "носиоцима креативне културне размене".

Културна политика превасходно треба да буде оријентисана:

Табела 8. Н- табеларних 106; Без одговора 3

	Н	%	% у укупном узорку
Ка светској културној баштини	32	32,2	17,8
Ка балканској културној баштини	6	5,7	10,9
Ка националној култури	22	20,8	12,0
Ка локалној култури	4	3,8	13,3
Немам став	41	39,6	34,4
Укупно	106	100,0	18,6

3. На основу предочених података произилази још једно сазнање – да су садашњи вредносни ставови ромског етника израз двостуког утицаја укупне политике. Најпре, да су њихови помаци ка демократским вредностима и већој окренутости ка себи исходишни резултат, пре свега због опште друштвене констелације у којој доминира недовршена државно-друштвена пракса, пошто и пре 2000. године нису изграђени институционални облици који промовишу принципе мултикултуралног друштва. И други аспект се везује за "заслуге" укупне политичке праксе, с обзиром да се односи на њену неопредељеност за изградњу друштва на вредностима које би промовисале отворено или грађанско друштво. Будући да је Србија и после 2000. године по многим тачкама унитарна и централизована држава, знак је да се у постојећој државно-друштвеној реалности не може да говори о аутономијама и регијама, али и о културној или персоналној аутономији, јер је у српској стварности држава и даље институција којом се пресуђује потребан степен слободе – па и за Роме.

Због свега тога, следећи ставове ромског етницитета који потражује своја права, али и сагледавајући друштвени амбијент у коме грађанин или колективитети нису субјекти – пошто нема ниједног помака ка имплементацији веће самосталности кроз било који облик децентрализације власти, сигурно је да се постојећа парадигма друштвене уређености налази на раскрсници.

Литература

- Bašić, G. 2006. *Iskušenja demokratije u multietničkom društvu*. Beograd: Centar za istraživanje etniciteta.
- Bašić, G. 2007. Prava nacionalnih manjina u Srbiji u procesu razvoja prekogranične i regionalne saradnje u jugoistočnoj Evropi. U *Regionalizam – novi društveni okvir*. Priredio J. Živković. Niš: Centar za regionalnu politiku-Hanns Seidel Stiftung.
- Ђорђевић, Д. Б. 2007. Регионализација и Роми. У *Ка регионалној држави*. Приредио Ј. Живковић. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.
- Ђорђевић, Д. В, Живковић, Ј. 2002. Romi na raskršću – prava manjina i manjinskih zajednica. Niš: Punta-DDA-KSS-Bahtalo drom.
- Комшић, Ј. 2007. Локална демократија, регионализам, етницитети. У *Ка регионалној држави*. Приредио Ј. Живковић. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.
- Živković, J. 2003. Političko-pravna pozadina položaja Roma između Srba i Albanaca na jugu Srbije. U *Otvorena pitanja demokratije*. Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet.
- Živković, J. 2005. *Manjine i regionalizam*. Niš: Društvo dobre akcije.
- Живковић, Ј. 2007. Персонална аутономија – модус остваривања колективних права националних мањина. У *Зборник радова*. Косовска Митровица: Филозофски факултет.

Jovan Živković, Niš

THE ATTITUDES OF ROMAS OF THE SOUTH/EASTERN SERBIA TOWARDS REGIONALISM AND THE CULTURAL AUTONOMY

Summary

The attitudes of Romas and their approach to regionalism, the cross-border cooperation and their willingness to take part in local administration are being reviewed by this research. The results show that they do not find the solution of their social position in regionalism despite accepting a participative form of democracy. They perfectly know which rights derived from the cultural autonomy area could be realised. Accordingly, their statements are based on a high level of consciousness largely owing to the fact that they have failed to realise them in the past few decades. The authenticity that Serbia is not a decentralised country is being emphasised by working activities, in spite of the fact that such a process is likely to be adequate to its multicultural arrangement.

Key Words: Decentralisation, Regionalism, Democracy, Personal Autonomy, Cultural Rights